

Нова чишћања

Светлане Белмар-Јанковић

Ниш, 2. 12. 2022.

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ
UNIVERSITY OF NIŠ

ЦЕНТАР ЗА НАРАТОЛОШКЕ СТУДИЈЕ
CENTER FOR NARRATOLOGICAL STUDIES

КЊИГА САЖЕТАКА СА НАУЧНЕ КОНФЕРЕНЦИЈЕ
НОВА ЧИТАЊА СВЕТЛАНЕ ВЕЛМАР-ЈАНКОВИЋ

Уредници:

Проф. др Снежана Милосављевић Милић
Мср Јелена Милић

Универзитетска библиотека „Никола Тесла”
Ниш, 2022.

Организационо-програмски одбор Скупа:

Проф. др Снежана Милосављевић Милић, Филозофски факултет / Центар за наратолошке студије, Универзитет у Нишу

Доц. др Мирјана Бојанић Ћирковић, Филозофски факултет / Центар за наратолошке студије, Универзитет у Нишу

мр Јелена Милић, секретар конференције, Филозофски факултет / Центар за наратолошке студије, Универзитет у Нишу

мр Оливера Марковић, секретар Центра за наратолошке студије, Филозофски факултет, Универзитет у Нишу

Научни одбор Скупа:

Проф. др Јован Делић, дописни члан САНУ

Проф. др Сања Мацура, Филолошки факултет, Универзитет у Бањој Луци

Проф. др Драгана Вукићевић, Филолошки факултет, Универзитет у Београду

Проф. др Горан Максимовић, Филозофски факултет, Универзитет у Нишу

Проф. др Јелена Јовановић, Филозофски факултет, Универзитет у Нишу

Др Валентина Седефчева, Филолошки факултет, Универзитет у Великом Трнову, Бугарска

Доц. др Александар Костадиновић, Филозофски факултет, Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици

ПЛЕНАРНА ПРЕДАВАЊА

Михајло Пантић

mihpan@eunet.rs

Филолошки факултет, Универзитет у Београду

ПОГЛЕД НА СТВАРАЛАЧКИ ОПУС СВЕТЛАНЕ ВЕЛМАР-ЈАНКОВИЋ

У раду се даје поглед на опус Светлане Велмар-Јанковић. Делујући у српској књижевности дуже од шест деценија та значајна српска списатељица изградила је слојевит а компактан прозни и есејистички опус одређен магистралним настојањем да се поетском евокацијом националне историје, потом описом карактеристика доба којем је била савременик, као и анализом и тумачењем значајних књижевних дела српске традиције оствари што обухватнији и уметнички што дубљи, естетски продуктиван увид у природу човека и света. Или, још прецизније, човека у свету. Тај и такав опус открива се данашњем и откриваће се будућем читаоцу целим спектром стваралачких форми и њима посредованих значења. Стога се, са пуним оправдањем, може рећи да је Светлана Велмар-Јанковић уметнички, прозни сведок, имагинативни рестауратор и тумач прохујалог и свог времена које и само, по неизбежности судбине, све брже и брже – постаје прошлост.

У основи, романи и приче Светлане Велмар-Јанковић тематизују најзначајније догађаје из српске историје, чиме се успоставља оквир за предочавање и разумевање судбине мање или више беспомоћних појединаца, тих невољних, а за живот у конкретном времену предодређених рубних протагониста, уједно и жртава „отворених прелома” даље и ближе колективне прошлости.

Закључује се да поетика приповедања Светлане Велмар-Јанковић почива на фикционалној реконструкцији и реинтерпретацији историографског наратива, са јасно одређеним просторним и временским координатама, односно на тежњи да се што уверљивије дочара раст, а потом и суноврат, боље рећи морални и судбински удес српског грађанског света, са посебном усредсређеношћу на повесна раздобља и тренутке у којима је људска природа показивала свој скривени, зловни лик.

Гојко Божовић

gojko.bozovic@arhipelag.rs

Издавачка кућа Архипелаг, Београд

ПИСАЦ ГРАЂАНСКОГ СВЕТА ПРЕД ЛИЦЕМ ИСТОРИЈЕ

Светлана Велмар-Јанковић је била писац грађанског света и оличење грађанских вредности у јавном животу. У њеној књижевности наслојава се прича о историји њеног друштва и о савремености њеног живота, о култури и трајању, о смислу догађаја и о великим изазовима пред којима се може наћи човек у свом времену.

Пишући о грађанском свету у његовим различитим епохалним издањима, Светлана Велмар-Јанковић је уобличила повест о човековом сусрету са историјом и о одговорима које је он у стању да пружи. Кључно питање којим се бави ово дело јесте шта се са човеком догађа у историји, шта је све историја спремна да учини с њим и шта, напослетку, он, са свим својим знањима, умећима, маштом и намерама, може да учини са собом и с другима.

Светлана Велмар-Јанковић је писац историјских романа и прича чија хроникалност сеже од почетка XIX века до времена у коме су настајале њене књиге, а реминисценцијама долази до тренутака у којима се историја још нејасно дели од мита. Иза лица историје открива се унутрашња позорница психолошког живота јунака ове прозе. Књиге ове ауторке говоре како историја није страшна зато што је испуњена ратовима и пропастима, обесним ликовима и часовима у којима нихилизам смењује постојање, него зато што мења људе и њихову природу, претварајући их у злочинце и пајаци, у неког новог и непознатог.

Модерна по осећању језика, по приповедачким техникама, по општем доживљају књижевности, ова проза се не одриче традиције, већ је препознаје као поље историјске и сазнајне продубљености, као могућност културног и језичког памћења. Захваљујући таквом разумевању књижевности, проза Светлане Велмар-Јанковић, у чијој је основи положена добро обликована прича, представља срећан укрштај имагинације и историје, фикције и документарности, приповедања и знања, занимљивог приповедача и поузданог истраживача. Са свим тим и изнад свега тога, помаља се, час једва видљив, час истакнутији, тон хуманистичког витализма. И када изгледа да је пропаст заклонила сваки други видик, тај тон уравнотежује светле и тамне принципе у књигама Светлане Велмар-Јанковић.

ИЗЛАГАЊА ПО СЕСИЈАМА

Славица О. Гароња Радованац

sgaronja@gmail.com

Филолошко-уметнички факултет, Универзитет у Крагујевцу

ДОРЋОЛ КАО ХРОНОТОП И ПОЕТИКА ГРАДА У ПРОЗИ СВЕТЛАНЕ ВЕЛМАР-ЈАНКОВИЋ

Целокупан прозни опус Светлане Велмар-Јанковић, заснован је на својеврсној поетици простора (града), по теорији Гастона Башлара – у овом случају Београда, као „главног јунака” њене целокупне прозе, а чије иницијацијско језгро представља Дорћол, као његов најстарији кварт. Већ у својој првој, истоименој збирци приповедака, С. Велмар-Јанковић, иновира један синхронијско-дијахронијски приступ, као полазиште за различите плодоносне укрштаје и моделовање прозне наратије, стварајући својеврстан хронотоп Дорћола. Овај наративни модел она проширује и успешно интерполира (према захтевима сижеа и жанра) и на своје значајне романе: *Лагум*, *Нигдина* и *Прозраци*, као и у прози *Врачар*, чиме даје значајан допринос поетици града, у овом случају Београда, у савременој српској књижевности.

Урош З. Ђурковић

uros.durkovic@gmail.com

Институт за српску културу, Приштина – Лепосавић

КЊИЖЕВНА ГЕОГРАФИЈА СВЕТЛАНЕ ВЕЛМАР-ЈАНКОВИЋ (ДОРЂОЛ, ВРАЧАР, ЗАПИСИ СА ДУНАВСКОГ ПЕСКА)

Одабрана дела Светлане Велмар-Јанковић, која осветљавају београдску топографију (*Дорђол, Врачар, Записи са дунавског песка*) биће сагледавана у контексту теоријских разматрања Шејле Хоунс (Sheila Hones) о књижевној географији. Књижевна географија представља интердисциплинарни приступ проучавања књижевности који обједињује теорију књижевности са хуманистичком географијом (Hones 2022: 154–155), али и са осталим приступима у оквиру еколошке хуманистике попут еокритике, поетике простора или геопоетике. Имајући то у виду, књижевно дело Светлане Велмар-Јанковић биће читано у односу на могуће споне између различитих дисциплина, а посебна пажња биће посвећена како специфичностима у имагинирању простора и времена, тако и деликатном односу између историје и приповедања у истакнутим делима. Будући да је за такву анализу неопходно и разумевање наративних својстава дела, у оквиру разматрања о књижевној географији биће речи и о особеној организацији приповедања. На тај начин просторни план наведених дела Светлане Велмар-Јанковић биће сагледаван као њихов најважнији елемент, како са идејне, тако и са структурне стране. Осим прилике за ново сагледавање целине ауторкиног опуса, анализа књижевне географије дела може послужити и као путоказ за нова читања српске књижевности.

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ
UNIVERSITY OF NIŠ
ЦЕНТАР ЗА НАРАТОЛОШКЕ СТУДИЈЕ
CENTER FOR NARRATOLOGICAL STUDIES

Данијела С. Вујисић

dakiigaga@mts.rs

Шеста београдска гимназија, Београд

ПРОЗРАЦИ-СЕЋАЊА У ЛАГУМУ СВЕТЛАНЕ ВЕЛМАР-ЈАНКОВИЋ

У оквиру нових читања, те дакле и тумачења дела Светлане Велмар-Јанковић, рад ће се бавити феноменом сећања, односно културом сећања као фундаменталним поетичким полазиштем. У том смислу дела *Прозраци* и *Прозраци 2* могу помоћи да се у *Лагуму* открију нови семантички слојеви и стваралачки императиви. Даље, компарација садржаја романескне творевине и дела која у основи јесу књиге сећања (пресабирања животних и стваралачких искустава) отвара перспективу за уочавање потенцијалних аспеката повезивања искуствене и фиктивне грађе на позадини конкретног историјског диктата и у заводљивој игри са тајним порукама из предела несвесног. Истраживање тежи да истакне везу поетског, мемоарског, аутобиографског и историјског ослањајући се на лелујаве светлосне поруке (прозраке-сећања), које су у извесном стваралачком сагласју у наведеним делима, иако између настанка *Лагума* и *Прозрака* постоји значајан временски распон. Циљ нам је и да покушамо да разрешимо дилему да ли је у стилском и садржинско-идејном смислу роман *Лагум* одредио потоње књиге сећања или је латентни мемоарски и аутобиографски импулс заживео у фиктивним слојевима у току самог процеса настајања романа као продукт сложеније уметничке намере.

Мирјана М. Бечејски

becejskim@gmail.com

Институт за српску културу, Приштина – Лепосавић

У ТРАГАЊУ...

РОМАН ЛАГУМ СВЕТЛАНЕ ВЕЛМАР-ЈАНКОВИЋ

У раду се проучавају књижевни поступци којима ауторка романа *Лагум*, приказујући личну и породичну судбину главне јунакиње на фону преломних (историјских) догађаја у деценијама пре, током и након Другог светског рата па све до тренутка у ком се сустичу њена многобројна *сада*, оживљава минута времена, као и наслаге које та времена са собом носе: социолошке, политичко-идеолошке, језичке, етичке, естетичке... Реч је о модерно конципираном роману, који спаја два опречна стваралачка начела – документарност и субјективност. Наиме, посредством интимне бележнице јунакиње Милице Павловић прати се њен ток свести – самоспознавање кроз моралне и интелектуалне дилеме, док значајан документарно-историографски слој доводи у питање историјску Истину победника.

Посебна пажња обрађена је на однос ауторског лика и ја-приповедача, тј. записивача, приповедне инстанце и приповедачког *сада* (схватање темпоралности у Рикеровском смислу), као и на есејистички ток романа: приче (о) речима (језик који нестаје и језик који настаје), „каталошке приче” о улицама и прошлости Београда (које ће се даље развијати у приповедној и есејистичкој прози Светлане Велмар-Јанковић све до монографије *Капија Балкана*), пасаже посвећене савременицима и сродницима (културним и јавним радницима о којима ће ауторка писати и у својим огледима), рефлексije о општим и конкретним проблемима ликовне и примењене уметности. Будући да је прототип главне јунакиње мајка списатељице, истовремено и један од најмодернијих женских књижевних гласова који су се у нашој књижевности јавили накратко између два рата, *Лагум* и својом темом и својим поступцима представља и својеврстан књижевни омаж заборављеној књижевници Мими Вуловићевој. На овај начин Светлана Велмар-Јанковић остварује дијалог с модерном књижевном традицијом – општом (В. Вулф) и националном (И. Секулић), али и истиче грб свог порекла на генеалошком породичном и књижевном стаблу.

Јелена З. Милић

jelenamilic018@gmail.com

Филозофски факултет, Универзитет у Нишу

ВАШЕ ЗИДИНЕ, НАШИ ЗИДОВИ: ПОЕТИКА ПРОСТОРА У РОМАНУ *ЛАГУМ* СВЕТЛАНЕ ВЕЛМАР-ЈАНКОВИЋ

Мишљење по коме описи простора и сви судови о њима имају своје идеолошко упориште, добро је знани топос теоријске елаборације о простору. Њој се прикључује и тврдња да је за најопштије разумевање једног друштвено-историјског раздобља и његове културе важно проникнути у њихов однос према простору и времену. На таквој мисаоној подлози отвара нам се и књижевноуметнички уобличен простор романа *Лагум* Светлане Велмар-Јанковић. Из минуциозно приказаних релација између јунака и простора, из проницљивих опажања просторне динамике и степена просторне отворености или затворености, аналитичког сагледавања културолошко-идеолошких представа о простору у овом роману, произашао је сложени, уметнички освешћен свет од простора и времена, који осликава људско искуство у простору и времену.

Просторни аспекти у роману *Лагум* и уопште, у књижевном опусу Светлане Велмар-Јанковић, у критичкој литератури су више помињани као тематска обележја њене прозе, него што су аналитички сагледавани. Објављивање романа *Лагум* било је праћено великим бројем приказа и студија, а његови различити аспекти и даље су предмет интересовања тумача књижевности, мада је, упркос томе, анализа простора посвећена уметничкој прози Светлане Велмар-Јанковић превасходно била усмерена ка збирци приповедака *Дорћол*. Наша анализа хронотопа романа *Лагум* показује да је уметнички простор, дословно по дефиницији семиотичке теорије Јурија Лотмана, један је од најважнијих конструктивних елемената за изражавање различитих, непросторних односа романескне приче. Као релевантна интерпретативна полазишта за стицање бољих увида у просторно-временске релације романа *Лагум*, а које су важни чиниоци карактеризације ликова и уметничке интерпретације грађанског и комунистичког Београда, показале су се, осим Бахтинових и Лотманових становишта, теорије простора развијене у оквиру такозваног *просторног заокрета*, теорија просторне синтаксе, те савремене теорије простора когнитивне и психоаналитичке оријентације.

Татјана С. Јовановић

tanjaprof@gmail.com

Прва крагујевачка гимназија, Крагујевац

ШТА ЈЕ ПРЕЋУТАЛА ГОСПОЋА МИЛИЦА ПАВЛОВИЋ?

Јунакиња романа *Лагум* (1990) Светлане Велмар-Јанковић преузима говор / писану реч, као јако место моћи (традиционално везано за мушки глас), са намером да сведочи о догађајима који су одредили њену личну и породичну судбину, као и судбину грађанског сталежа у Југославији после Другог светског рата. Поступком превођења чињеница из статуса личног сећања у статус историјских података јунакиња доводи до видљивости прећутане трагове нестале епохе, успостављајући, истовремено, властито литерарно сопство.

У раду се промишља конституисање женског идентитета као Другог у структурирању романа, језику (слагању времена, смени наративних пракси, семантичком потенцијалу нових / старих речи), телу (схваћеном као језик) и односима у које јунакиња ступа. Анализа животног простора јунакиње и симболичког потенцијала личних предмета доводи до средишњег симбола романа – платна *На купању* Саве Шумановића. Нарочита идентификација јунакиње са платном, чији светлосни набој опонира наслову романа, упућује на процес текстуалних скривања, померања и прецртавања на празном месту трауме. У раду се истражују трагови потиснуте жеље, Реалног, језика, тела, којима јунакиња урушава хармонизујућу кохерентност дискурса и проблематизује аналогију између угрожене способности жене и њеног недостатка моћи самоодређивања. Зашто, заиста, Милица Павловић пише? Шта пишући скрива?

Методолошко полазиште анализе у раду јесу Лаканова психоаналитичка теорија, теорија постлакановских феминистичких теоретичарки Јулије Кристеве, Лус Иригарај, Елен Сиксу, и феноменологија поетске имажинације Гастона Башлара.

Жељка В. Пржуљ

zeljka.przulj@ffuis.edu.ba

Филозофски факултет Пале, Универзитет у Источном Сарајеву

БЕОГРАДСКИ *ТЕФТЕР* СВЕТЛАНЕ ВЕЛМАР-ЈАНКОВИЋ: МЈЕСТО И УЛОГА АУТОБИОГРАФСКИХ ЕЛЕМЕНАТА У ПОЕТИЦИ СВЕТЛАНЕ ВЕЛМАР-ЈАНКОВИЋ

Проучавању дјела Светлане Велмар-Јанковић приступићемо из угла значаја аутобиографске прозе за њено стваралаштво, са нарочитим акцентом на феномен дјетињства, које, свакако и сваком човјеку, одређује идентитетске црте. Насловна синтагма проистекла је из претпоставке да су записи те врсте, одредиле поетички пут ове српске књижевнице, баш као што је то био случај са аутобиографским списом Бранка Ћопића *12. 12. 1939. увече*, популарније названим *Тетер*. Наш циљ је да укажемо и синтетизујемо основне топове поетике Светлане Велмар-Јанковић, који су очигледни, како у дјелима која гравитирају према приповједачкој прози романескног типа, тако и према лиризованој прози мемоарског или аутобиографског типа и којима завређује статус репрезентативног представника најинтелектуалније грађанске линије савремене српске прозе особеног *хронотопа*. Оно што тај хронотоп у најкраћем одређује јесу слике Београда (у ближој и даљој прошлости) и слике дјетињства и одрастања у околностима Другог свјетског рата и након њега. У покушају да представимо топос дјетињства и завичаја у што цјеловитијем потезу, за основни модел или слику дјетињства узећемо управо ону коју узајамно оцртавају *Ожиљак* и *Прозраци* (1). Кореспондирајући, нарочито на тематско-мотивском плану, *Прозраци* би представљали оно што је доживљај и спознаја свијета у периоду дјетињства, а *Ожиљак* производ њене стваралачке имажинације или *поетске сањарије, сјећања* као творачког принципа. Са тим моделом упоредићемо појединачне примјере из наведеног романа, али и из других дјела (*Лагум* прије свих), покушати предочити на који то начин лирски елементи који посједују емоционалну и симболичку енергију од изузетног значаја за сам чин умјетничког стварања и његов поетички исход постају дио приповједачког поступка великих епских цјелина.

Милица М. Алексић

milica.aleksic.06@gmail.com

Педагошки факултет у Врању, Универзитет у Нишу

ХРОНОТОП У РОМАНУ *НИГДИНА* СВЕТЛАНЕ ВЕЛМАР-ЈАНКОВИЋ

У раду ће бити сагледани време и простор у роману *Нигдина* Светлане Велмар-Јанковић, уз коришћење наратолошког и новоисторијског метода. Простор у поменутом роману има двојаку димензију: он се појављује као сижејни (физички простор Београда, у мањем делу и остатка Србије, Вуковара и Америке) или као ментални простор (нигдина као не-простор, обликован интроспекцијом јунака). Кретања јунака не одвијају се само на спацијалном, већ и на темпоралном нивоу – из садашњег тренутка, јунаци се ретроспекцијом измештају у период детињства и Други светски рат, па је кретање јунака таквом временском осом од велике важности за њихову самоспознају и одговоре на бројна унутрашња питања. Хронотоп се тиме показује као важна стратегија за обликовање књижевних јунака, у бахтиновском смислу, али, такође, реферисање на реалне топониме и историјске догађаје, уз датирање писама јунака, воде читаочевом утиску илузије реконструисања стварности Београда 1999. године и жанровском усложњавању текста.

Драгана М. Јовановић

draganajo25@gmail.com

Филолошки факултет, Универзитет у Београду

ЧУДО СИНХРОНИЦИТЕТА У РОМАНУ *НИГДИНА* СВЕТЛАНЕ ВЕЛМАР-ЈАНКОВИЋ

Да је *све у вези и свуда* кључна је идеја романа *Нигдина*, у ком се наставља прича о породици Павловић, односно о животним путевима деце Милице Павловић познате из *Лагума*, а који чине две главне приповедне линије романа. Осим постојања очигледних корелација у односима како породичним, тако и оним друштвено-политичког карактера, Светлана Велмар-Јанковић приказује и све оне подударности које су резултат случаја, а без упоришта у рационално-логичним сферама мишљења. Тај синхронизитет, познат из психоанализе Карла Густава Јунга, на фону текста читује се не само у животним причама појединих ликова, већ залази у сфере колективно несвесног, али и историјског времена. Синтагма *чудо синхронизитета* долази из пера Веље Павловића, психоаналитичара јунговски оријентисаног, али дејство тог механизма уочава и Марија Павловић, професорка књижевности, који су свако на свом трагу спознаје сопства кроз *сећања, снове, размишљања*. Циљ истраживања је уочити како је јунговски схваћен појам синхронизитета инкорпориран у дело Светлане Велмар-Јанковић, какви узроци су довели до специфичних појава и које су последице делања заблудом или примораношћу вођених јунака, али и маркирати појмове греха и зла као важних мотивацијских аспеката у роману. Осим тога, као један од задатака јавља се и уочавање на који начин Светлана Велмар-Јанковић отвара дело не само према претходним али и каснијим својим делима, већ ступа у дијалог са књижевном традицијом, пре свега са делом Милоша Црњанског и Ивана В. Лалића, ауторима познатим по специфичном тумачењу синхронизитетских и дијахронизитетских односа.

Валентина В. Генцел

valentina.gencel95@gmail.com

Филозофски факултет, Универзитет у Новом Саду

АРХАИЗМИ У РОМАНУ *БЕЗДНО* СВЕТЛАНЕ ВЕЛМАР-ЈАНКОВИЋ

У раду се анализирају архаизми у роману *Бездно* Светлане Велмар-Јанковић, уз настојање да се прикаже и објасни дата лексика дневничких записа кнеза Михаила Обреновића, бележака Анастаса Јовановића и писама кнегиње Јулије, које су они водили у другој половини 19. века. Поред основног појма и поделе архаизама, пружена је и њихова класификација по пореклу и лексичком значењу. Увиђа се раслојавање језика, застареваше речи и њихово губљење из употребе током процеса развитка језика. Поред наведеног, тумачећи и изучавајући ову пасивну лексику, сазнали смо доста о тадашњим друштвеноисторијским приликама.

Милица Љ. Стојановић

milica.stojanovic@isj.sanu.ac.rs

Институт за српски језик САНУ, Београд

Наташа М. Миланов

natasa.milanov@isj.sanu.ac.rs

Институт за српски језик САНУ, Београд

ПОГЛЕД НА ГЛАГОЛСКУ ЛЕКСИКУ У ДЕЛИМА СВЕТЛАНЕ ВЕЛМАР-ЈАНКОВИЋ

Предмет рада биће семантичка и стилска анализа глаголских лексема на одабраним примерима из три жанровски различита дела Светлане Велмар-Јанковић, роману *Лагум*, збирци приповедака *Дорћол* и књизи за децу *Књига за Марка*. Рад ће бити конципиран тако да се најпре глаголи поделе према семантичким пољима, а након тога анализира њихов значењски и стилски потенцијал, што ће бити праћено и подацима о њиховој фреквенцији. Семантичком дескрипцијом најфреквентнијих група глагола утврдићемо заступљеност семантичких поља, док ће се стилском анализом показати изражајна вредност издвојених глагола. Питање којим ћемо се, поред осталог, бавити јесте и која су значења употребљених глагола најзаступљенија, да ли ауторка глаголе употребљава чешће у њиховом примарном значењу или у секундарним и мање обичним значењима, те да ли се то разликује од дела до дела, односно у којој мери тематика текста условљава употребу глагола у основном или пренесеном значењу. На овај начин показати се која су тематска поља доминантна и да ли се она поклапају са подацима наведеним у литератури о томе које су области стварности најприсутније у лексичком систему српског језика. Овакво представљање језика прозних дела једног аутора допринеће анализи семантике глагола у српском језику, те може чинити основ за успостављање инвентара глаголских јединица будућег семантичког речника глагола ове ауторке или речника таквог типа у српском језику уопште.

Снежана М. Милосављевић Милић

snezana.milosavljevic.milic@filfak.ni.ac.rs

Филозофски факултет, Универзитет у Нишу

СВЕТЛАНА ВЕЛМАР-ЈАНКОВИЋ КАО КЊИЖЕВНИ КРИТИЧАР И ЕСЕЈИСТА

Поред књижевног стваралаштва Светлана Велмар-Јанковић је писала и књижевнокритичке текстове који представљају незаобилазан допринос рецепцији српске књижевности. Отуд значајно место у библиографији ове ауторке заузимају књиге есеја: *Савременици* (1967), *Уклетници* (1993), *Изабраници* (2005) и *Сродници* (2013). Иако превасходно приповедач, Светлана Велмар-Јанковић је са сензибилитетом очараног читаоца и интерпретативном вештином професионалног читаоца-тумача написала неке од најлепших есеја о српским песницима двадесетог века: Владиславу Петковићу Дису, Растку Петровићу, Ристу Ратковићу, Милану Дединцу, Васку Попи, Ивану В. Лалићу. У раду ће детаљније бити речи о њеном антологијском есеју „Васко Попа, чудотворац” објављеном убрзо након песникове смрти, 1991. године. Пратећи путању Попине поетике „од савршенства сложеног ка савршенству упрошћеног” Велмар-Јанковић указује на генезу кључних песникових мотива и динамику развојних линија у збиркама песама. У аналитичко-синтетичком поступку и путем типолошких сажимања ауторка потврђује свој став и оцену о Васку Попи као „првом и далеко испред свих у трци кроз епоху” минулог века.

Александар С. Пејчић

sasa.pejcic@yahoo.com

Институт за књижевност и уметност, Београд

ОБЛИКОВАЊЕ ПРИЧЕ И ПРИЧАЊА У ДРАМАМА СВЕТЛАНЕ ВЕЛМАР-ЈАНКОВИЋ

Рад се бави обликовањем наративних фрагмената са ликовима као приповедачима у драмама Светлане Велмар-Јанковић. Теоријски се дефинишу кључни модели унутрашњих прича и аналитички проверавају на драмама *Стефан Дечански* и *Кнез Михаило*. Истовремено се разматра функција тих малих наративних форми у обликовању заплета. Користе се искуства наратологије за истраживање поступака и начина епизације у развоју радње. У драмама С. Велмар-Јанковић приметна је напетост између епско-драмског и претежније епског начина обликовања радње и заплета. Приповедањем ликови допуњују и појашњавају драмски свет, тумаче стварност, преносе итеративно време фабуле, утичу на систем мотивације и настоје да постигну одређене циљеве. Уочене су: аргументативна прича, прича као реторички знак, прича као епски извештај и неколико врста биографских прича (у функцији карактеризације, самопредстављања и преношења обавештења о лику). Готово све унутрашње приче театрализију се полиперспективно (два, ређе три причаоца о неком догађају и другом неприсутном лику) и оне су подређене историјском дискурсу. Зато има примера да се један историјски догађај током радње различито интерпретира и да има другачији утицај по развој заплета. Унутрашње приче обликоване су према драматуршким опредељењима: у драми *Стефан Дечански* преовладава ситуациони развој (ситуације збивања) за разлику од драме *Кнез Михаило* у којој је драматуршка пажња усмерена на субјективни ток, на ситуације стања (емотивно-психолошки одговори, рефлексије на проблемске ситуације, на изазове пред ликовима).

Ана С. Живковић

ana.zivkovic@filum.kg.ac.rs

Филолошко-уметнички факултет, Универзитет у Крагујевцу

ФИГУРА ВЛАДАРА У ДРАМИ *СТЕФАН ДЕЧАНСКИ* СВЕТЛАНЕ ВЕЛМАР-ЈАНКОВИЋ

Предмет овог истраживања обухвата представе власти и политичке моћи у драми *Стефан Дечански* Светлане Велмар-Јанковић. Историјскопоетичким и књижевнотеоријским приступом испитује се лик Стефана Дечанског како у контексту српске средњовековне књижевности, тако и драмске традиције 19. и 20. века. Додељујући Дечанском улогу двоструког убице и покајника, ауторка укида присуство трагичке кривице и одузима средњовековној легенди метафизичку димензију, док драмску структуру истовремено удаљава од облика историјске трагедије. Одредивши текст као неисторијску драму у два чина, Светлана Велмар-Јанковић наговештава важност психолошке и политичке мотивације драмског јунака. Штавише, кључни аспекти драмске радње конституишу заправо причу о наличјима моћи отварајући питања о природи, изворима и начинима испољавања моћи код човека. Како моћ Стефана Дечанског више не пребива у трансценденцији, нити у домену човековог деловања у заједници, закључујемо да је ауторка индивидуалне страсти, жеље и снаге определила као примарни извор људске тежње ка задобијању власти. Одустајање владара од трона у финалним етапама радње указује на доминантни облик деловања ликова у свету ове драме, на мотивацију која исходи из човековог унутрашњег бића. Разликујући се од Стеријине представе Дечанског као несрећног оца и Бојићеве концепције Стефана Дечанског као злехудог сина, закључујемо да је Светлана Велмар-Јанковић унела знатну новину у еволуцију драмских обрада о страдању и мучеништву српског светог краља Стефана Дечанског. Надилажење национално-историјске компоненте омогућава прикључивање драме *Стефан Дечански* реду европских и српских драмских комада, који су обликовањем приче о владарима и политичкој моћи заузели истакнуто место у историји драмске књижевности.

Петра М. Пешић Ивић

petra88pesic@gmail.com

Филозофски факултет, Универзитет у Нишу

ЛИК КНЕЗА МИХАИЛА У РОМАНУ *БЕЗДНО* И ДРАМИ *КНЕЗ МИХАИЛО* СВЕТЛАНЕ ВЕЛМАР-ЈАНКОВИЋ

У најширем смислу, рад се бави анализом лика кнеза Михаила Обреновића у драми *Кнез Михаило* и роману *Бездно* Светлане Велмар-Јанковић. У два дела посвећена истом лику, описани су различити периоди кнежевог живота. Драма *Кнез Михаило* објављена је пре романа *Бездно*, а у њој су описани последњи дани кнежевог живота и његово убиство. Роман *Бездно* описује време непосредно пре повратка кнеза Михаила и кнеза Милоша у Србију и њихове друге владавине. Бројне историјске личности послужиле су као прототип за креирање ликова у роману и драми па се отвара могућност сагледавања релација приступачности међу световима на нивоу ликова. Тако се може говорити о транссветовним својствима ликова, односно о односу прототипа и сурогата и историјским парњацима (Марголин 1997; Долежел 2008). Како унутар фикционалних светова књижевног дела долази до стварања варијанта лика, могу се проучавати и путовања ликова унутар једног текста, односно, интратекстуалне варијанте ликова. Поред путовања ликова кроз могуће светове, у раду се прати и трансформација лика кнеза Михаила од младића у изгнанству до искусног државника. Кроз дневничке записе, белешке, писма и дијалоге, представљене су и она јавна, али и она најинтимнија страна кнежеве личности. Теоријски ослонац рада представљају студије Јурија Марголина, Ралфа Шнајдера, Брајана Ричардсона, Лубомира Долежела и Снежане Милосављевић Милић. Циљ рада јесте предочити модел тумачења дела Светлане Велмар-Јанковић у контексту теорије могућих светова и посткласичне наратологије.

Мирјана Д. Бојанић Ћирковић

mirjana.bojanic.cirkovic@filfak.ni.ac.rs

Филозофски факултет, Универзитет у Нишу

КЊИЖЕВНО ДЕЛО СВЕТЛАНЕ ВЕЛМАР-ЈАНКОВИЋ У НАСТАВНОМ КОНТЕКСТУ: МЕТОДИЧКИ И МЕТОДОЛОШКИ АСПЕКТ

Предмет рада је анализа контекста увођења књижевног дела Светлане Велмар-Јанковић у наставни план и програм другог циклуса основног образовања у Републици Србији, након реформисања наведеног програма 2018. године. Контекстуално сагледавање дела Светлане Велмар-Јанковић у читанкама 5–8. разреда имплицира тумачење методичког аспекта *Књиге за Марка*, методологије проучавања овог дела у читанкама различитих издавача, као релације укупног наставно-научног процеса рецепције дела Светлане Велмар-Јанковић према циљевима и исходима процеса учења. У закључку рада, кроз осврт на *Књигу за Марка* у васпитно-образовном процесу, указујемо на функције стваралаштва Светлане Велмар-Јанковић намењеног деци.

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ
UNIVERSITY OF NIŠ
ЦЕНТАР ЗА НАРАТОЛОШКЕ СТУДИЈЕ
CENTER FOR NARRATOLOGICAL STUDIES

Јован Б. Ђорђевић

j.djordjevic-17201@filfak.ni.ac.rs

Филозофски факултет, Универзитет у Нишу

СВЕТЛАНА ВЕЛМАР-ЈАНКОВИЋ КАО ПИСАЦ ЗА ДЕЦУ: НАРАТОЛОШКА АНАЛИЗА И КЊИЖЕВНЕ ФУНКЦИЈЕ *КЊИГЕ ЗА МАРКА*

Предмет рада је анализа реторичке димензије наратива *Књиге за Марка* Светлане Велмар-Јанковић у релацији према *двоструко кодираном читаоцу* (детету и одраслом). Средишњи део рада сачињава поступна анализа реторичких ефеката (секвенцијалних и *глобалних*) националних наратива збирке у социјалном и едукативном контексту, а у дијалогској релацији са интендираним читаоцима основношколског узраста.

У раду се тумачи и инстанца наратора у односу на ет(н)ички лик имплицитног аутора, али и манипулативни аспект приповедања ради сазнајних, естетских и етичких функција. Овим истраживањем, утемељеним у поставкама посткласичне когнитивне наратологије и њене реторичке оријентације, уз тековине структурализма, настојимо да укажемо на наративни потенцијал, књижевне функције, дидактички допринос, и, уопште, на статус књижевности за децу Светлане Велмар-Јанковић у наведеном националном корпусу.

КЊИГА САЖЕТАКА СА НАУЧНЕ КОНФЕРЕНЦИЈЕ
НОВА ЧИТАЊА СВЕТЛАНЕ ВЕЛМАР-ЈАНКОВИЋ

Издавач

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА „НИКОЛА ТЕСЛА”

За издавача

Снежана Бојовић,
директор Универзитетске библиотеке „Никола Тесла” у Нишу

Уредници

Проф. др Снежана Милосављевић Милић
Мср Јелена Милић

Корице

Јелена Милић

**НАУЧНА КОНФЕРЕНЦИЈА *НОВА ЧИТАЊА СВЕТЛАНЕ ВЕЛМАР-ЈАНКОВИЋ* :
књига сажетака**

Уредници:
Проф. др Снежана Милосављевић Милић
Мср Јелена Милић

Корице:
Јелена Милић

*

Библиотека „Зборници“
Универзитетска библиотека „Никола Тесла“ Ниш, 2022.
Уредник: Снежана Бојовић

Редакциони одбор: доц. др Мирјана Бојанић Ћирковић (главни и одговорни уредник),
проф. др Слађана Ристић Горгиев, Снежана Јанчић, Александра Спасић, Снежана Бојовић
(управник).

Прво електронско издање

**Универзитет у Нишу
Универзитетска библиотека**

Овај текст је део Дигиталног репозиторијума, јавно је доступан и може се слободно користити за личне потребе, у образовне и научне сврхе. Ако користите текст, наведите извор.

Комерцијална употреба овог текста није дозвољена.

**University of Niš
University Library**

This text is a part of the Digital repository of public domain. Permission is granted for personal, educational and scientific use. If you do use the document, indicate the source.

No permission is granted for commercial use.

**УНИВЕРЗИТЕТ
У НИШУ**

**Универзитетска
Библиотека
„Никола Тесла“**

**UNIVERSITY
OF NIŠ**

**University
Library
"Nikola Tesla"**

Стављено у јавни домен
одобрењем аутора и издавача,
према лиценци Креативне
Заједнице Ауторство
– некомерцијално
– без прерада (CC BY-NC-ND)

Made available in the public
domain by permission of the
author and publisher, according
to the Creative Common License
**Attribution-NonCommercial
-NoDerivs (CC BY-NC-ND)**

**ДИГИТАЛНИ
РЕПОЗИТОРИЈУМ
УНИВЕРЗИТЕТА
У НИШУ**

**DIGITAL
REPOSITORY
OF THE UNIVERSITY
OF NIŠ**

ISBN 978-86-7500-036-5